

Στ' αλήθεια, τι μπορεί να γράψει κανείς μετά από ένα γεγονός σαν αυτό της Πύλου; Απαντάμε στα γρήγορα: τίποτα που ν' αξίζει να διαβαστεί από ανθρώπους που δεν μοιράζονται την ίδια οργή και την ίδια θλίψη. Τίποτα που ν' αξίζει να διαβαστεί από ανθρώπους που δεν μοιράζονται ένα κοινό βάρος. Αυτή είναι η απαραίτητη προϋπόθεση της ανάγνωσης των γραμμών που ακολουθούν. Και ξεκαθαρίζουμε ότι δεν ψάχνουμε ούτε υποβολείς, ούτε οπαδούς. Ψάχνουμε συν-ενόχους, στην κυριολεξία. Ανθρώπους που δεν καταναλώνουν «πένθος» ανάμεσα σε like.

Αυτά τα λίγα θέλουμε και όλα τα υπόλοιπα παραμένουν ανοικτά μαχητικά ζητούμενα για όλες κι όλους μας.

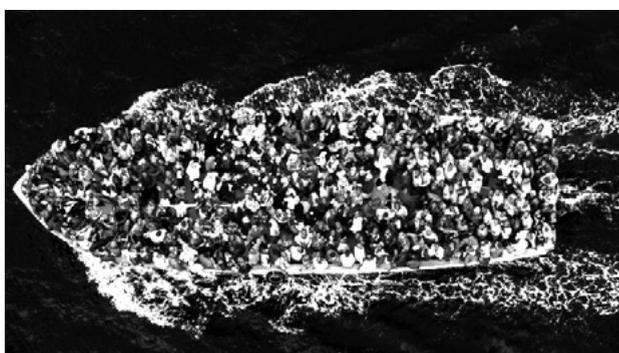
Δέκα χρόνια παρά κάτι μήνες πριν, στις 3 Οκτωβρίου 2013, βυθίστηκε ανοικτά της Λαμπεντούζα ένα σκάφος με εκατοντάδες αφρικανούς κι αφρικανές μετανάστ(ρι)ες από την Ερυθραία, τη Σομαλία και την Γκάνα. Ο επίσημος απολογισμός ήταν τουλάχιστον 360 νεκροί, αν και στην πραγματικότητα ήταν περισσότεροι. Η πρώτη αντίδραση των πολιτικών ηγεσιών της «πολιτισμένης Ευρώπης» ήταν να βροντοφωνάξουν ένα «ποτέ ξανά»: τα ευρωπαϊκά κράτη ορκίστηκαν ότι θα έκαναν, υποτίθεται, όλα τα απαραίτητα για να μην ξανασυμβεί μια αντίστοιχη «τραγωδία». Έκτοτε τα χρόνια πέρασαν, οι κυβερνήσεις άλλαξαν παντού στην Ευρώπη, αλλά οι σταθερές παρέμειναν. Μία απ' αυτές ήταν φυσικά οι εκατόμβες νεκρών μεταναστ(ρι)ών στην κεντρική Μεσόγειο και στην έρημο Σαχάρα: ένας απροσδιόριστος αριθμός πολλών δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων

Λίγα λόγια για μια μαζική δολοφονία

έχουν σκοτωθεί εκεί. Έγινε έτσι σαφές το ακριβές περιεχόμενο εκείνου του «ποτέ ξανά»: ο μαζικός θάνατος των Άλλων δεν πρέπει να γείρει οποιοδήποτε είδους ζητήματα στο εσωτερικό της Ευρώπης - ποτέ ξανά.

Σχεδόν δέκα χρόνια μετά την Λαμπεντούζα, στις 14 του περασμένου Ιουνίου, στα ανοικτά της Πύλου, βυθίστηκε ένα άλλο σκάφος με τουλάχιστον 700 Σύριους, αιγύπτιους και πακιστανούς μετανάστες και πάνω από 600 νεκρούς. Φυσικά, κανείς δεν ψέλλισε «ποτέ ξανά»: δεν υπάρχει πια χώρος και χρόνος, ούτε καν γι' αυτού του είδους την υποκρισία. Άλλωστε μια νέα εποχή θανατοπολιτικής έχει ανατείλει εδώ και μερικά χρόνια. Μια εποχή, όπου οι όροι της ζωής και του θανάτου σχεδιάζονται, μεθοδεύονται και υπαγορεύονται κεντρικά, από τον σκληρό πυρήνα της κρατικής ισχύος.

Αυτό ακριβώς συνέβη και ανοικτά της Πύλου.

2013 - Το ναυάγιο της Λαμπεντούζα.

Ένα ψαροκάικο, υπερφορτωμένο με ανθρώπους, οδηγήθηκε στη βύθισή του με την συνδρομή και υπό την επίβλεψη του ελληνικού λιμενικού. Ήταν μια μαζική δολοφονία σε no man's land διεθνή ύδατα. Άλλη μία μαζική δολοφονία, προσθέτουμε. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η επιχειρησιακή τακτική των ελλήνων λιμενόμπατσων αντέγραψε τους «πρωτοπόρους» Ιταλούς: σε πρώτο χρόνο απέφυγε να αποβιβάσει κόσμο στα περιπολικά του λιμενικού, με τη γελοία αιτιολόγηση ότι «ήθελαν να πάνε στην Ιταλία», και αντ' αυτού προσπάθησε να ρυμουλκήσει ένα σκάφος που βρισκόταν σε επικίνδυνα ασταθή κατάσταση. Το αποτέλεσμα ήταν τόσο αναμενόμενο, που δεν μπορεί παρά να ήταν προμελετημένο: δεν χρειάζεται να καταλάβει κανείς τι θα συμβεί σε ένα σκάφος υπό τέτοιες συνθήκες.

Δεν είναι ναυάγιο. Δεν είναι ατύχημα. Είναι μια μαζική δολοφονία με φυσικό αυτουργό το ελληνικό λιμενικό. Γιατί στην ανοικτή θάλασσα (ή στην έρημο ή σε απομονωμένες οροσειρές), μακριά από κάθε είδους οργανωμένη υποδομή ή έννοια δημόσιου γεγονότος, δεν είναι απαραίτητο να πυροβολήσεις για να σκοτώσεις. Μπορείς να στερήσεις τα βασικά μέσα επιβίωσης, μπορείς να εγκαταλείψεις ή μπορείς να προκαλέσεις με τις πράξεις σου ένα ναυάγιο, όπως κατά πάσα πιθανότητα συνέβη στα ανοικτά της Πύλου. Είναι μια μαζική δολοφονία που επιχειρείται να συγκαλυφθεί όπως-όπως. Κι ένας από τους βασικούς στόχους από δω και πέρα (θα) είναι να κλείσουν τα στόματα των επιζώντων: να εξαφανιστούν τυχόν βίντεο που έχουν τραβηχτεί από την μεριά τους (μιας και το λιμενικό, το οποίο έχει διαφημίσει ξανά και ξανά τον υπερσύγχρονο ηλεκτρονικό εξοπλισμό των σκαφών του, μας είπε ότι

Μια γνωστή σκηνή "επιχείρησης έρευνας και διάσωσης" από το ελληνικό λιμενικό, ευρέως γνωστή ως "επαναπροώθηση".

δεν έχει εικόνες και βίντεο από το συμβάν) και φυσικά, να κατηγορηθούν ως «διακινητές» εκείνοι οι μετανάστες που φαίνεται να επιμένουν στις καταθέσεις τους, ότι για τη βύθιση ευθύνεται το λιμενικό.

Από τον Έβρο στην Πύλο, μέσω Ειδομένης

Πώς φτάσαμε όμως στην Πύλο; Πώς βρέθηκαν εκατοντάδες πακιστανοί και σύριοι στη λιβύη, επιχειρώντας ένα πολύ επικίνδυνο ταξίδι μέσω της κεντρικής μεσογείου; Πόσο αναβαθμισμένο είναι το милитарιστικό και φονικό δυναμικό του ελληνικού κράτους; Ποια «εθνική αποστολή» εκτελούν; Ας προσπαθήσουμε να δώσουμε μερικές απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα, ώστε να συνειδητοποιήσουμε πού βρισκόμαστε και τι έχουμε απέναντί μας.

Όπως έχουμε ξαναγράψει, οι αρμόδιοι μηχανισμοί του ελληνικού κράτους έχουν αλλάξει τακτική σχετικά με τη διαχείριση των συνόρων, τουλάχιστον από το 2018-19. Η μεταβολή αυτή δεν ταυτίζεται ακριβώς με την κυβερνητική αλλαγή από το ΣΥΡΙΖΑ στη ΝΔ, μιας και ήδη επί ΣΥΡΙΖΑ υπήρχαν τα αντίστοιχα δείγματα γραφής. Η βασική αλλαγή συνίσταται στη μετάβαση από μια τακτική έμμεσης αποτροπής (μέσω του γεωγραφικού αποκλεισμού στα νησιά, σε άθλιες συνθήκες υπερπληθυσμού στα κέντρα καταγραφής και κράτησης) σε μια τακτική άμεσης αποτροπής, μέσω των συστηματικών επιχειρήσεων push-backs, όπου οι μετανάστ(ρι)ες δεν καταγράφονται ποτέ και πουθενά, κι άρα δε θεμελιώνουν κανένα δικαίωμα, όπως αυτό του ασύλου. Οι αλυσιδωτές συνέπειες αυτής της διαχείρισης είναι οι εξής: τεχνητή μείωση των αφίξεων, (όπως περριφανεύονται συστηματικά τα καθάρματα στην πολιτική ηγεσία του υπ. μεταναστευτικής πολιτικής), άρα και μείωση του γραφειοκρατικού (αιτήσεις ασύλου, κτλ) και άλλου όγκου εργασίας στα κέντρα καταγραφής και κράτησης, σχετική άμβλυνση των εντάσεων με τις τοπικές κοινωνίες και, βεβαίως, μια επιχειρησιακή αναβάθμιση του милитарιστικού βραχίονα του ελληνικού κράτους (κυρίως της συνοριοφυλακής και του λιμενικού) με τα αποτελέσματα που, δυστυχώς, βλέπουμε.

Ας το ξαναπούμε όμως: η μεταβολή της τακτικής του ελληνικού κράτους και η αναβάθμιση του милитарιστικού του βραχίονα δεν ταυτίζεται με τις κυβερνητικές μεταβάσεις. Δεν υπάρχει ένας «καλός» ΣΥΡΙΖΑ και μια «κακή» ΝΔ, παρότι είναι προφανές ότι και επιμέρους διαφορές υπάρχουν και μια ορατή μεταβίβαση της διαχείρισης από τους «κοινωνικούς» στους αμιγώς милитарιστικούς μηχανισμούς του κράτους. Επιμένουμε σ'

2020. Δολοφονίες μεταναστών, έλληνες φασίστες και παραστρατιωτικοί, εθνική ενότητα και "για όλα φταίει ο σουλτάνος": η κρίση του Έβρου τα είχε όλα.

αυτό το σημείο γιατί, οι αναγνώσεις που τοποθετούν στο κέντρο τις αλλαγές στην κορυφή του κράτους και κατόπιν εξηγούν τα γεγονότα βάσει αυτού του άξονα αναφοράς, υποβαθμίζουν το βάρος που έχουν τα εθνικά συμφέροντα στη διαμόρφωση της μιας ή της άλλης πολιτικής.

Τι εννοούμε μ' αυτό; Το ελληνικό κράτος, ήδη από το 2015 κι από εκείνο «το σύντομο καλοκαίρι του ανθρωπισμού», έχει συναρτήσει σκληρά την αντι-μεταναστευτική του πολιτική με τις ελληνο-τουρκικές σχέσεις. Θυμίζουμε: η τότε κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ επεδίωξε και πέτυχε την αποστολή ΝΑΤΟϊκών πολεμικών πλοίων στο Αιγαίο, και πίεσε τις χώρες-μέλη του ΝΑΤΟ να συμπεριλάβουν και τα τουρκικά χωρικά ύδατα στην αποστολή τους -κάτι που αρνήθηκε μέχρι τέλους η Τουρκία. Κατόπιν, μετά την υπογραφή της μεταναστευτικής κοινής δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας, η οποία εκ των πραγμάτων αναβάθμιζε την Τουρκία, ξεκίνησε να μιλάει επίσημα για τους τούρκους διακινητές. Κι όταν συνέβη η απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία, τον Ιούλιο του 2016, με την ανεπίσημη υποστήριξη των ΗΠΑ και μερικών αραβικών καθεστώτων, το ελληνικό κράτος πήγε ένα βήμα παραπέρα: στην πραγματικότητα, υποστήριξε την πλευρά των ηττημένων πραξικοπηματιών, «τα δικαιώματα των οποίων θίγονταν κατάφωρα από τις τυφλές εκκαθαρίσεις του Ερντογάν».

Ολ' αυτά συνέβησαν επί ΣΥΡΙΖΑ, πριν ο τρισκατάρατος Μησοστάκης αναλάβει τη διακυβέρνηση. Ήδη επί ΣΥΡΙΖΑ, το ελληνικό κράτος, σαν πολιτική και μηχανισμοί, μετατοπιζόταν: η σκλήρυνση της μεταναστευτικής του πολιτικής βρισκόταν σε αλληλεπίδραση και ακολουθούσε τις

αναβαθμισμένες εντάσεις των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Από το 2016 τουλάχιστον, όταν το ελληνικό κράτος έκλεισε οριστικά (;) το μέτωπο «διαπραγμάτευση με την ΕΕ» και συνακόλουθα το χαρτί του ελέγχου των «μεταναστευτικών ροών» προς την κεντρική Ευρώπη, έχει επιδιώξει την ένταξή του στα πιο φιλοπόλεμα σχέδια για την ευρύτερη περιοχή, προσαρμόζοντας έτσι προοδευτικά και την μεταναστευτική του πολιτική.

Κάπως έτσι φτάσαμε τον Φεβρουάριο του 2020 στον Έβρο. Η υβριδική στρατο-αστυνομική διαχείριση μιας απόπειρας μερικών χιλιάδων σύριων μεταναστ(ρι)ών να διαβούν τα ελληνικά σύνορα δεν έπεσε από τον ουρανό. Όπως προσπαθήσαμε να δείξουμε παραπάνω, είχε προετοιμαστεί μεθοδικά επί κάποια χρόνια και εξυπηρετούσε τόσο τις ανάγκες της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, όσο και μια ωμή επίδειξη αντι-μεταναστευτικής πυγμής. Κοιτώντας μάλιστα τα γεγονότα του 2020 με μια ανασκοπική διάθεση, θα λέγαμε πως το ειδικό βάρος της Αλεξανδρούπολης ως προκεχωρημένης επιμελητειακής βάσης του αμερικανικού στρατού, πιθανότατα βάρυνε περισσότερο ώστε να επιλέξει το ελληνικό κράτος αυτήν τη διαχείριση.

Ποια είναι όμως η βαριά πολιτική «κληρονομιά» του Έβρου και, διαδοχικά, της εποχής covid-19 πάνω στις μετανάστριες και τους μετανάστες; Έχουμε την γνώμη ότι, η πλήρης υπαγωγή τους στον милитарιστικό βραχίονα του ελληνικού κράτους έχει δύο, τουλάχιστον, πολύ σοβαρές συνέπειες. Για την πρώτη συνέπεια, φέρουμε (κινηματικά μιλώντας) μεγάλη ευθύνη: είναι η, σχεδόν, πλήρης «εξαφάνιση» αυτού του υποκειμένου από τους ορίζοντες των αγώνων και η καχεκτική πολιτική υπεράσπιση της ταξικής/κοινωνικής τους υπόστασης. Φυσικά δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι αυτό θα ανάγκαζε το ελληνικό κράτος να αποσυνδέσει τις ιμπεριαλιστικές του ορέξεις από τα σώματα των μεταναστ(ρι)ών ή θα αποθάρρυνε τα push-backs ή, τέλος, θα βελτίωνε τις συνθήκες της ζωής τους ανά την επικράτεια. Αυτό που θα έκανε σίγουρα όμως, θα ήταν να ενισχύσει την αντιρατσιστική διάσταση της δικής μας (κινηματικά μιλώντας) πλευράς. Και θα απεγκλώβιζε, ίσως, κάποιο κόσμο από μια σοσιαλμηντιακή, «δικαιωματική» πολιτική καταγγελιών, που εγκαλεί το ελληνικό κράτος (ή ακόμα χειρότερα, την τρέχουσα ελληνική κυβέρνηση) για τη μη τήρηση των νόμων και των διεθνών υποχρεώσεών του, τα οποία έχει εγκαταλείψει οριστικά και με κάθε επισιμότητα.

Η δεύτερη συνέπεια της βαριάς «κληρονομιάς» των χρόνων που προηγήθηκαν είναι διαφορετικού τύπου: η αναβάθμιση του

μιλιταριστικού βραχίονα του ελληνικού κράτους στη διαχείριση του μεταναστευτικού και η τοποθέτησή του σε κεντρική θέση, έχουμε τη γνώμη ότι σηματοδοτεί έναν ποιοτικό μετασχηματισμό στον σκληρό πυρήνα του κράτους. Με την εξής έννοια: πολλές εκατοντάδες ή/και χιλιάδες χαμηλόβαθμα και μεσαία στελέχη του μηχανισμού εκπαιδεύονται σε καταστάσεις σοβαρής επιβολής κρατικής βίας, υπό το καθεστώς λευκής επιταγής και πλήρους ατιμωρησίας. Ηθικά και επιχειρησιακά το ελληνικό κράτος σχηματίζει τις μονάδες των φονιάδων του, σε μια εποχή κιόλας που υπάρχει διεθνώς μεγάλη ζήτηση για τέτοιες «ειδικότητες». Και, όχι, δε χρειάζεται να πάνε στην Ουκρανία όλοι αυτοί: αρκεί να μετατεθούν από την μεθόριο στην Αθήνα (π.χ.). Αρκεί να αλλάξουν ελαφρώς τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό προς το κρατικοποιημένο έγκλημα, ώστε να πέφτουμε πάνω τους σε καθημερινή βάση. Με άλλα λόγια, θέλουμε να περιγράψουμε ένα «boomerang effect εσωτερικού»: το πλεόνασμα κρατικής βίας στα σύνορα και η παραγωγή ενός σχετικού μαζικού υποκειμένου που φαίνεται ικανό να «μεταβολίζει», ηθικά και επιχειρησιακά αυτές τις εμπειρίες, αργά ή γρήγορα, θα επιστρέψει υπό διάφορες μορφές στην ενδοχώρα.

Δεν θέλουμε ούτε να τρομάξουμε ούτε ν' απογοητεύσουμε. Δεν θέλουμε να σας γεμίσουμε με περισσότερη θλίψη, απ' ό,τι παράγουν τα ίδια τα γεγονότα και η καθημερινή πραγματικότητα. Θέλουμε να επιμείνουμε όμως, ότι τα περιθώρια έχουν στενέψει πολύ και η μαχητικότητα, ακόμα

και η πιο στοιχειώδης, είναι ένα από τα πιο σημαντικά εφόδια που έχουμε. Για παράδειγμα, κολλώντας μια αφίσα που έγραφε το προφανές («Στα θαλάσσια σύνορά του το ελληνικό κράτος δολοφονεί») βρεθήκαμε σε άμεση αντιπαράθεση - λεκτική, προς το παρόν - με μια σειρά οπαδούς του «βουλιάζτε τους». Αλλά κολλήσαμε αυτή την αφίσα με ένα παράλληλο αίσθημα «λύσας» κι επίγνωσης: ήταν το ελάχιστο που έπρεπε να γίνει, λίγες μέρες μετά από ένα τέτοιο γεγονός. Δεν ήμασταν οι μόνοι κι οι μόνες που το είδαν έτσι: το είδαμε στους τοίχους αυτής της πόλης - και όχι μόνο.

Θα χρειαστούμε λοιπόν στο άμεσο μέλλον αρκετή απ' αυτή την ισορροπία μεταξύ μαχητικότητας κι επίγνωσης: μαχητικότητα απέναντι (και) στην απογοήτευση ή την παραίτηση κι επίγνωση, ότι αυτά που κάνουμε σήμερα, δεν είναι παρά δοκιμές για τα επόμενα. Η σκληρή πραγματικότητα είναι ότι δεν μπορούμε σήμερα να αποτρέψουμε καμιά δολοφονία και κανένα push-back. Αλλά δεν πρόκειται κιόλας να προσχωρήσουμε και σε κανένα lifestyle «πολιτικής αδυναμίας» και σοσιαλμηντιακής «καταγγελίας». Το στοιχείο παραμένει πάντα στο δρόμο...

Στον πάτο, κυριολεκτικά και μεταφορικά

Συμπωματικά, την ίδια μέρα που συνέβη η μαζική δολοφονία στην Πύλο, στις 14 Ιουνίου, στην Αθήνα διεξαγόταν ένα συνέδριο αφεντικών του συνδέσμου ECR Hellas, οι οποίοι είναι προμηθευτές και λιανέμποροι, του κλάδου των «ταχέως κινούμενων καταναλωτικών προϊόντων». Μ' αυτή την μαντζερίστικη ορολογία εννοούνται προϊόντα ευρείας κατανάλωσης, που είτε έχουν ημερομηνία λήξης, κοντινή με την ημερομηνία παραγωγής τους, είτε αγοράζονται μαζικά από τους καταναλωτές. Στην ουσία, πρόκειται για διάφορες κατηγορίες τροφίμων, χυμών, φρούτων, αλλά και χαρτί τουαλέτας, μπύρες ή κοινά φάρμακα μαζικής κατανάλωσης. Με άλλα λόγια, αυτό το συνέδριο ήταν μια ευκαιρία να συναντηθούν οι μεγάλες βιομηχανίες τροφίμων με τις μεγάλες αλυσίδες σούπερ μάρκετ, κατά κύριο λόγο.

Και καθώς το συγκεντρωθέν κεφάλαιο στην αίθουσα του συνεδρίου ήταν ένα υπολογίσιμο μέρος του ελληνικού καπιταλιστικού δυναμισμού, η συλλογική σοφία των αφεντικών ένωσε την ανάγκη ν' αναδυθεί, υπαγορεύοντας κατευθύνσεις προς τη νέα ελληνική κυβέρνηση. Ξεκίνησαν από τα κλασικά: ότι η εργατική νομοθεσία στην ουσία καταπολεμά την εργασία και δημιουργεί αντικίνητρα. Ύστερα σε πιο συγκεκριμένα θέματα, όπως οι υπερωρίες. Μάθαμε εκεί, ότι η νομοθεσία σήμερα δεν λαμβάνει υπόψη και την εποχικότητα, προσθέτοντας πως ένας νέος εργαζόμενος που πάει να δουλέψει σε ένα νησί δεν πάει για να δουλέψει οκτώωρο. «Δεν λέω», είπε ένας σοφός, «να πάμε στις 200 ώρες εργασίας, αλλά μια επιχείρηση δεν μπορεί να είναι εγκλωβισμένη στις 120 ώρες νόμιμης υπερωρίας τον χρόνο».

Κι ενώ οι προβληματισμοί των αφεντικών κινούνταν στο μήκος κύματος που καταλαβαίνετε και

καταλαβαίνουμε καλά, εντύπωση μας έκανε η αναφορά για ανάγκη εισαγωγής με διακρατικές συμφωνίες, τουλάχιστον 200.000 εργαζομένων τη διετία 2023-24: 80.000 για τον κλάδο του τουρισμού/επισιτισμού και άλλες 120.000 για τον κλάδο των κατασκευών. Αν προσθέσουμε στα παραπάνω και τις διακρατικές συμφωνίες που «τρέχουν» ήδη (100.000 για τους κλάδους γεωργίας, κτηνοτροφίας και αλιείας), μιλάμε για πολύ κόσμο. Όμως, κοινή διαπίστωση των διάφορων συνδέσμων των ελληνικών αφεντικών είναι πως, μεγάλο μέρος απ' αυτούς που έρχονται, επιλέγουν την επόμενη σεζόν να δουλέψουν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Γιατί άραγε; Τι δεν τους αρέσει στη χώρα μας;

Πάντως τα αφεντικά έχουν καταλήξει, σε μεγάλο βαθμό, ότι θέλουν κόσμο από την Ασία: το Μπαγκλαντές, το Πακιστάν και την Συρία. Αυτούς που πνίγει ο μιλιταριστικός βραχίονας

του ελληνικού κράτους δηλαδή. Μήπως, αντί να τους πνίγουν, να τους στέλνουν κατευθείαν στα κάτεργα του ελληνικού καπιταλισμού, να γλιτώνουν και την αρνητική δημοσιότητα; Μπα... Η ελληνική σοφία ξέρει, από τα χρόνια του 1990, πως να διαχειριστεί την κατάσταση: ο ρατσισμός και ο μιλιταρισμός διαμορφώνουν τους όρους της υποτίμησης της εργασίας. Κι η στρατιωτικοποίηση των συνόρων έχει μια ευθεία σχέση με την στρατιωτικοποίηση της εργασίας. Κάτι ξέρουν για όλα αυτά τα, μικρά και μεγάλα, ελληνικά αφεντικά. Κάτι περισσότερο ξέρουν τα ευεργετούμενα, από τα pass, αφεντικά των κλάδων τροφίμων και λιανεμπορίου...